

Україні в період Першої світової війни. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць*. К.: Інститут історії України, 2015. Число 26–27. С. 141–148.

12. Потильчак О. Знахідка монет XVIII століття з Литвинівки Вишгородського району на Київщині. *Український нумізматичний щорічник*, 1, 2017. С. 108–121.

13. Потильчак О. Мідна російська монета у грошовому обігу Правобережної України у XVIII ст. (на матеріалах нумізматичних знахідок 2017 року з трушків на білоцерківщині). *Український нумізматичний щорічник*, 2, 2018. С. 119–131. <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2018-2-119-131>

14. Скоморович І.Г. Грошові системи на Українських землях: історія і теорія. Львів, 2011. 244 с.

15. Тхоржевський Р. Нариси історії грошей в Україні. Тернопіль, 1999. 238 с.

16. Шпортун О. Регулювання грошового обігу казенними палатами у Наддніпрянській Україні. *Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки* : V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Меджибіж, 21–22 черв. 2018 р. Меджибіж; Переяслав-Хмельницький; Кропивницький; Київ, 2018. С. 136–139.

17. Шуст Р. НумізMATика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: навч. посіб. Київ, 2009. 376 с.

Анатолій Сустретов
ORCID: 0000-0001-6313-7803

ФАЛЬШИВИ ГРОШОВІ ЗНАКИ У НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В ДОРЕФОРМЕННИЙ ПЕРІОД: ІСТОРИОГРАФІЯ

COUNTERFEIT BANKNOTES IN DNIEPER UKRAINE DURING PRE – REFORM PERIOD: HISTORIOGRAPHY

Питання підробки грошових знаків завжди викликало значний інтерес не лише наукового характеру. Фальшивомонетництво є тематикою, до якої прикута увага широкого кола осіб. Варто зауважити, що це вплинуло й на висвітлення проблематики в літературі, оскільки існує багато книг не наукових, які видають не професійні дослідники. Ми у свою чергу намагаємось проаналізувати саме науковий доробок фальшивомонетництва на українських землях у складі Російської імперії в дореформений період. Також слід звернути увагу, що після інкорпорації Гетьманської держави, розповсюдження на інших сучасних українських землях адміністративного устрою Російської імперії [12], тут з деякими особливостями стали діяти й загальноімперські тенденції щодо підробок грошових знаків.

Весь наявний науковий доробок можна класифікувати за деякими критеріями відповідно до галузі науки, в контексті якої відбувалось дослідження (оскільки підробка грошових знаків є об'єктом досліджень історії, історії держави та права України і зарубіжних країн, економіки та фінансів тощо); до епох, коли праці опубліковувались та здійснювалось дослідження проблематики (за Російської імперії, радянська доба, падіння радянської цензури й наукова академічна свобода, яка прийшла із незалежністю); праці висвітлюють загальні тенденції в підробках грошових знаків або присвячені аспектам фальшивомонетництва в контексті певних історичних подій (наприклад, за доби війни з Наполеоном тощо), або питання фальшивомонетництва лише підіймається дотично до загальних аспектів історії грошового обігу.

Одним із перших ще на початку ХХ ст. проблему фальшивомонетництва висвітлював С. Вознесенський у праці «Первые сто лет истории Экспедиции заготовления государственных бумаг (1918–1919 гг.)» [3] в контексті функціонування Експедиції заготовок державних паперів. Автор зробив досить цікавий висновок, що завдяки технологічному прогресові вже в ХІХ ст. підробка грошових знаків набула значних масштабів, оскільки нею стали займатись усі верстви населення (раніше це могли собі дозволити лише аристократи). В руслі загальних питань грошового обігу займався проблемою підробок І. Спасський [16] в середині ХХ ст., в цей час Л. Розенберг [13], І. Колташев [4] у своїх працях частково згадували про факти підробок за часів воєн з Наполеоном. Вчений Д. Мірський 1969 р., описуючи діяльність відомих на весь світ фальшивомонетників, згадує також і про Наполеона і його намагання методами підробки грошей підривати економіку Російської імперії [9].

Вже після розпаду Радянського союзу авторський колектив під керівництвом А. Малишева [6] через призму проблеми функціонування паперових грошових знаків в Російській імперії, а тематиці підробок асигнацій виділили один окремий підрозділ дослідження. Колектив розкриває загальні питання поширення підробок імперією, згадує й про наполеонівські фальшивки. Про боротьбу із фальшивомонетництвом на українських землях у складі Російської імперії пише І. Рязанцева [14], вчена Т. Махрова в праці про грошовий обіг за часів наполеонівського вторгнення пише й про підробки в цей час, а також про фальшивомонетництво після впровадження і грошовий обіг асигнацій [7]. Колектив авторів К. Яковлева та О. Яковлевої досліджують проблематику ролі та місця різних державних інституцій Російської імперії у боротьбі з фальшивомонетництвом [19; 20]. Наприклад, дослідники говорять, що до наполеонівських війн основним міністерством, яке боролось із підробками, було Міністерство Внутрішніх справ, однак в 1807 р. створювався комітет загальної безпеки, який в тому числі й займався вказаною проблематикою, про активну співпрацю МВС із Міністерством Фінансів в І половині ХІХ ст. Досить таки оригінальною є праця Є. Миколайчука, оскільки він детально розглядав технічні аспекти іконографії асигнацій, в тому числі й фальшивих [8]. Суто фальшивкам Наполеона присвятили праці А. Алехов [1], П. Нікольський [10], Н. Трошін [17],

А. Бугров [2]. Серед сучасних українських дослідників, які висвітлювали проблеми підробок грошових знаків на українських землях в межах досліджень із загальних питань грошового обігу можна виділити авторський колектив О. Колесникова, Д. Бойко, О. Коковіхіної [5], Р. Шуста [18], С. Скоморович [14] та інших.

В цілому, науковий доробок представлений широким колом праць, де фальшивомонетництво згадується в рамках загальної історії грошового обігу, історії держави та права, функціонування органів державної влади в питаннях боротьби з підробкою грошових знаків, водночас існують дослідження, які спрямовані суто на проблематику фальшивомонетництва в грошовому обігу кінця XVIII ст. – I пол. XIX ст. або на окремі сторінки історії даного явища (за часів наполеонівських війн тощо). Водночас, потребують подальшого розвитку дослідження різних аспектів фінансової політики [11], які б мали регіональний характер, описували на основі місцевого архівного матеріалу особливості фальшивомонетництва загалом або окремо в українських губерніях, повітах, містах і селах.

Література

1. Алехов А.В. Фальшивые ассигнации Наполеона. *Нумизматический альманах*. 1998, №3, С.27–40.
2. Бугров А.В. Русская армия и ассигнации в 1813–1815 годы: малоизвестная страница антинаполеоновских войн. *Деньги и кредит*. 2015. №7. С. 66–71.
3. Вознесенский С.В. Первые сто лет истории Экспедиции заготовления государственных бумаг (1918-1919 гг.) / сост. Т.Н. Смекалова, А.В.Мельников, Н.М. Вечерухин. СПб. : Нестор-история, 2009. 426 с.
4. Колташев И. Рассказывают бумажные деньги. *Мир коллекционера*. Алма-Ата: Казахстан, 1967. С. 150–191. URL: https://www.e-reading.club/chapter.php/1020646/27/Mir_kollekcionera.html (дата звернення: 20.04.2020).
5. Колесников О. В., Бойко Д. І., Коковіхіна О. О. Історія грошей та фінансів. 2-ге видання виправлене та доповнене: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 140 с.
6. Мальшев А.И., Таранков В.И., Смиранный И.Н. Бумажные денежные знаки России и СССР. М.: Финансы и статистика, 1991. 496 с. URL: <http://vsemonetki.ru/books/item/f00/s00/z0000007/index.shtml> (дата звернення: 20.04.2020).
7. Махрова Т. К. Из истории денежного обращения России в период наполеоновского вторжения № 1 (1) 2013 Правоворядок: История, теория, практика. Научно-практический журнал. Челябинск: ООО «Эскуэла», 2013. С. 116–123.
8. Миколайчук Е.А. Технологическая экспертиза русских ассигнаций выпуска 1769 –1818 годов. *Фотография. Изображение. Документ*. Вып. 5 (5). 2014. С. 61–67.

9. Мирский Д. Титулованные фальшивомонетники. *Наука и жизнь*. 1969. № 10. С. 51–57.
10. Никольский П.С. Финансовая составляющая войны России против наполеоновского нашествия в 1812–1815 годы. *Гуманитарные науки*. №3, 2012. С. 76–83.
11. Орлик В.М. Єгор Канкрін і фінансова політика Російської імперії в правобережній Україні в другій чверті XIX ст. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: зб. наукових праць: в 2-х частинах*. К. : НАН України, Інститут історії України. 2006. Число 13. Част. 2. С. 97–110.
12. Орлик В. Фіскальний апарат Гетьманщини (1654-1764 рр.). *Бористен* №8. 2010. С.25–28.
13. Розенберг Л. Историю рассказывают деньги. *Наука и жизнь*. 1964. № 3. С. 91–96.
14. Рязанцева І. М. Боротьба з фальшивомонетництвом на українських землях у складі Російської імперії в середині XVIII – кінці XIX ст. *Право і безпека*. Х. :Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2011. С. 36–37.
15. Скоморович І.Г. Еволюція та функціонування грошової системи в Україні: дис. ...докт. екон. наук: 08.00.01. Львів, 2017. 479 с.
16. Спасский И., Русская монетная система. Ленинград: Издательство Государственного Эрмитажа, 1962. 225 с.
17. Трошин Н.Н. Русские ассигнации французской подделки: мифы и факты. *Отечественная война 1812 года. Источники. Памятники. Проблемы: Материалы Международной научной конференции, 2–4 сентября 2013 г.* С. 544–559.
18. Шуст Р. М. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. 2-ге вид., стер.. К.: Знання, 2009. 376 с.
19. Яковлев К.Л., Яковлева О.Н. К вопросу об участии органов центрального отраслевого управления в борьбе с фальшивомонетничеством в Российской империи. *Труды Академии управления МВД России*. 2013. № 1 (23). С. 89–93.
20. Яковлев К.Л., Яковлева О.Н. К вопросу о взаимодействии Министерства внутренних дел и Министерства финансов в сфере борьбы с фальшивомонетничеством в российской империи в первой половине XIX века. *Труды Академии управления МВД России*. 2016. № 4 (40). С. 93–95.